

СТАНОВИЩЕ

от професор доктор Велислава Атанасова Чавдарова

ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“

върху материалите, представени за участие в конкурс

за заемане на академичната длъжност **„професор“**

във ВСУ „Черноризец Храбър“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки професионално направление 3.2. „Психология“ (**Възрастова и педагогическа и психология**
/възрастови и ситуационни кризи/)

В конкурса за „професор“, обявен в Държавен вестник, бр. 35 от 19.04.2024 г и в интернет-страница на ВСУ „Черноризец Храбър“ за нуждите на катедра „Психология“ към факултет Социални, стопански и компютърни науки, като кандидат участва **доц. д-р Ваня Господинова Христова.**

1. Общо представяне на получените материали

Кандидатът коректно е подал всички необходими документи за участие в конкурса, включително и пълен списък с публикации с анотации, списък на цитиранията, документи, удостоверяващи научно-изследователски постижения, справка за приносите и т.н.

Констатирам, че са спазени всички критерии и формални изисквания за провеждането на този конкурс, включително е приложената изрядна документация и текстове на научните публикации, съответстващи на наукометричните изисквания за тази длъжност.

Доцент доктор Христова е приложила редица научни трудове, между които две монографии, едната от които хабилитационна, а другата – по дисертацията, девет статии и четири доклада, публикувани в престижни издания. Кандидатът има и други публикации, които не са включени в списъка. Участвала е в два национални и два междуна-

родни проекта с образователна и научна насоченост, посочила е ръководство на шестима докторанти, повечето са чуждестранни граждани, което я прави популярен учен и извън границите на страната ни. Посочени са 10 забелязани цитирания в монографии и колективни томове с научно рецензиране и 7 в нерепурирани издания с научно рецензиране.

С убеденост мога да твърдя, че количеството и качеството на представените за рецензиране пълнотекстови научни трудове демонстрира високо ниво на експертност и професионална ерудиция и съответства на изискванията за заемане на академичната длъжност „професор“.

2. Кратки биографични данни (на кандидата/ите)

Професионалният и творчески път на доц. д-р Ваня Христова е белязан с последователност и упоритост. След придобиване на ОКС „Бакалавър“ по Психология във ВСУ и ОКС „Магистър“ по Психология и психопатология на развитието в същия ВУЗ, от 2013 г. е доктор по Психология /Педагогическа и възрастова психология/. Притежава множество свидетелства, удостоверения и сертификати, владее отлично английски език, членува в няколко НПО и професионални организации. След постъпването във ВСУ „Черноризец Храбър“, Ваня Христова заема последователно няколко административни длъжности, хоноруван асистент е по няколко дисциплини от 2008 г. и през 2015 г. заема академичната длъжност „доцент“ по педагогическа и възрастова психология.

Проблематиката, ориентирана към психологията на развитието на възрастните и педагогическата психология се превръща в един от основните акценти в научната дейност на кандидата.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Преподавателската дейност на доцент Ваня Христова се отличава с креативност, прецизност, професионализъм и коректност. Определяна от студентите си като „вдъхновител“, тя не само успява с педагогическо майсторство да обучава, но професионално обезпечава провеждането на лекциите и семинарните занятия, които води с полезни учебни ресурси.

Научната ѝ дейност е обвързана и с ръководството на няколко докторанти и десетки дипломанти.

Оценка на научната и научно-приложна дейност на кандидата

В конкурса за професор *доц. д-р Ваня Христова* участва с научни трудове, включващи 2 монографии, 9 статии и 4 доклада. Поредицата статии и доклади са публикувани в престижни български и международни издания. Списъкът от публикации, които не са представени за рецензиране, свидетелства за богата публикационна дейност, предимно в сферата на педагогическа и възрастова психология.

В хабилитационния труд *„Скръбта като ситуационна криза (Копинг стратегии)“*. Издателски център на ВСУ „Черноризец Храбър”, с.1-119, ISBN: 978-954-715-761-3“ /2024г./ Ваня Христова представя едновременно аналитичен и верифициран анализ на скръбта в контекста на личностите и ситуационни кризи, съпътстващи живота на съвременния човек, едновременно поставяйки въпроси и давайки аргументирани отговори. Субективният практически опит на автора е обективизиран чрез прецизен, всеобхватен и системен анализ на ключови понятия от психологическата теория. Ваня Христова е положила научноизследователските си усилия в широкото дискусивно поле на съвременната психология, фокусирани в конкретиката на едни от най-актуалните теми, свързани с възрастовата психология. Прочитът на теоретичната част на монографичния труд дава основание за оценяване на отличната степен на аналитична подготовка на автора.

Системността в представянето оставя впечатлението за умения за композиране на знанията и правилното им излагане. В монографията могат да се разграничат няколко смислови акцента. На първо място е направен цялостен аналитико-интерпретативен обзор на традиционни и съвременни теоретични концепции, свързани с понятието „криза“. Критичният анализ е релевантен на тежестта на хабилитационен труд, едновременно задаващ въпроси, търсещ отговори и даващ решения. Друг смислов и концептуален акцент е поставен върху водещите концепции, описващи психологическите закономерности на протичането на скръбта като преживяна ситуационна криза в зряла и детска възраст. Проследяването на динамиката на протичане на скръбта в различните възрастови периоди е сполучлив опит за анализиране на преживяванията и опознаването им в динамичен план, което позволява изучаването на явлението в дълбочина.

Аналитико-интерпретативният изследователски ракурс, предложен от Христова, представя експертно трите отделни категории скръб - нормална, комплицитна (усложнена или патологична) и травмираща (или тежка) като ги обвързва с техники за индивидуално консултиране и психотерапия на възрастни и деца.

Прецизно формулираните цели и задачи на представените в монографията изследвания са взаимнообусловени. Те предполагат екзистенциално-феноменологичен и практико-приложен подход, който е реализиран успешно.

Авторката умее да обобщава и интерпретира информация и фактология. Съумява да отиде отвъд количествените данни и да достигне до дълбочината и същността на изследваните явления. От прецизния текст проличава отличната психологическа грамотност и компетентност на Ваня Христова, която е съумяла в максимална степен да очертае сложната картина на кризите и скръбта в зряла и детска възраст, да изведе, изследва и анализира ключови понятия, да очертае проблемите и убедително да разкрие ролята и мобилизирането на ресурсите за справяне, както и мястото на индивидуалното и групово консултиране и психотерапия като форма на психокорекция и адекватна помощ.

Визуализирането на резултатите кореспондира с текста на анализа, което е подходящо с оглед по-доброто разбиране от читателя. *Считам, че хабилитационният труд е убедителна верификация на холистичния, емпатийно зареден поглед на Ваня Христова върху личността и може да се използва като навременен и необходим източник на обективна информация и инструмент за психологическа работа с деца и възрастни.*

Другият монографичен труд е **„Детерминанти на удовлетвореността от учителския труд – психологически ракурс. Издателски център на ВСУ „Черноризец Храбър”, с.1-152, ISBN: 978-954-715-755-2 /2024г./**. Книгата е реализирана на основата на защитен дисертационен труд и е ориентирана към друг, не по-малко значим за педагогическата психология проблем, а именно удовлетвореността от учителския труд.

Актуалността на разглеждания проблем в представената монография е продиктуван от необходимостта да се открият личностните и социалнопсихични детерминанти, влияещи върху удовлетвореността от учителския труд. Като особена актуални определям операционализирането на удовлетвореността като афективна реакция на учителите по отношение на тяхната работа или преподавателска роля. Убедително е доказана зависимостта както на удовлетвореността, така и неудовлетвореността от учителския труд от редица детерминанти. Посочено е, че източниците на удовлетвореност и неудовлетвореност при учителите могат да бъдат класифицирани в три големи групи: фактори, присъщи за учителската професия;

фактори извън училище; фактори, свързани с училището. Към първата група фактори се отнасят свързаните с преподавателската дейност и работата с учениците. Към групата на факторите извън училището са включени наложените образователни промени, външното оценяване на училищата, “отрицателният портрет“ на учителите, представен в медиите, както и намаляването на престижа на учителската професия. Към факторите, свързани с училището, или т.нар. „контекстуални променливи“ са разгледани отношенията с колегите, с родителите, с училищното ръководство, недостигът на време, промяната в поведението и ценностите на учениците.

Убедително са разграничени и взаимовръзките и влиянията между личностните ресурси, както и комуникативното безпокойство, разглеждано като личностна черта и аспектите на удовлетвореността от учителския труд, проследени чрез еднофакторен и двуфакторен дисперсионен анализ, корелационен и регресионен анализ.

Авторката успява да предложи съдържание, притежаващо качествата на полезен инструмент, който същевременно запълва необходимостта от едновременно експертно и достъпно четиво, анализиращо актуални процеси в българското училище.

Сред най-стойностните елементи в научната работа на доц. д-р Ваня Христова, представени в поредицата статии и доклади са нейната склонност и способности за теоретично изследване; анализ и обобщаване на различни идейни направления и подходи в психологията на развитието; съчетаване на данни и теоретични конструкции в цялостна картина на изследваните процеси; систематично описание на проявленията на психиката в развитие, както и интерес към значими актуални проблеми на социалната практика. *Доцент Христова не се страхува да се занимава с големите теми на психологическата наука като криза, консултиране, психично благополучие, привързаност, общуване и много други, давайки своя авторски принос към тяхната концептуализация, нито да полемизира с утвърдени схващания и да проблематизира популярни разбирания. Широката перспектива, рефлексията върху актуалността и преобразуването на съществуващото познание в цялостно разбиране за изучаваните феномени превръщат трудовете ѝ в оригинално авторско творение.*

Недвусмисленият извод по отношение на научната продукция на Ваня Христова е, че тя се отличава със задълбоченост, изследователска прецизност, творчески подход и несъмнена практическа приложимост.

Приноси (научни, научно-приложни, приложни) и цитирания

Не мога да не изразя удовлетворението си от умението на доцент Христова да синтезира научното знание в посока коректна операционализация и ерудиция при изграждането на авторски модели на изследване, а от друга страна – умело да верифицира теоретичните си открития чрез редица анализи и заключения.

Напълно приемам формулираните приноси, които коментирам по следния начин:

Във връзка с експертния научен анализ на проблемите, свързани със ситуационните кризи и скръбта:

1. Реализирано е систематизирано изследване на решенията на съвременната психология относно основните видове кризи, класифицирани в две групи - кризи на развитието (нормативни, предвидими или възрастови) и ситуационни кризи (ненормативни или непредвидими), произтичащи от внезапно настъпило събитие, което човекът не може да предвиди и да контролира.
2. Разработен е оригинален теоретично-изследователски подход, разкриващ спецификата, закономерностите, динамиката и етапите на протичането на скръбта в зряла и детска възраст, като преживяна ситуационна криза.
3. Направен е впечатляващо детайлизиран синтез на теоретичните подходи към скръбта и практиките при изследването ѝ в европейски и световен мащаб.
4. Задълбочено, аналитично и ангажирано са систематизирани ефектите от преживяването на скръбта в индивидуално-психологически план и тяхното отражение върху физическото, емоционално-поведенческото и когнитивното развитие на детето и зрелия човек.
5. В теоретико-приложен план аргументирано е обоснована необходимостта от познаване на копинг-стратегии за справяне със скръбта, валидирани като основа за адекватна консултативна и психотерапевтична помощ.

Във връзка с експертния научен анализ на проблемите, свързани с учителския труд и други психолого-педагогически феномени:

1. Всеобхватно и убедително са операционализирани базови понятия и основни теоретични постановки, свързани с водещите изследователски перспективи и детерминанти на конструкта „удовлетвореност от труда“;
2. Творчески е конструиран дизайнът на емпиричното изследване на удовлетвореността от учителския труд, с висока степен на приложимост и внедримост от една страна, и цялостност и задълбоченост от друга;

3. Установена е необходимостта от разработването на стратегии и прилагането на политики, които да стимулират позитивното субективно възприемане на удовлетвореността от учителския труд посредством прилагането на разнообразни методи;
4. С доказани психометрични характеристики са адаптирани за български условия инструменти за измерване на удовлетвореността на труда на учителите, които може да бъдат използвани от специалисти в сферата на образованието;
5. Осигурени са емпирични доказателства за влиянието на характеристиките на комуникативното безпокойство, разглеждано като личностна черта, върху елементите на удовлетвореността от труда при българските учители ;
6. Коректно е осъществен количествен и качествен анализ, структуриран съобразно последователността на изследваните величини.
7. Ясно са формулирани изводи и обобщения с реалистична и висока практико-приложна за педагогическата дейност стойност.
8. Формулираните препоръки успешно верифицират както резултатите от проведените теоретико-приложни изследвания, така и богатия професионален опит на авторката.

4. Оценка на личния принос на кандидата

Няма как да не изразя становище, че доц. д-р Ваня Христова умее успешно да постига изследователските си цели, показва отлично познаване на проблематиката, личностна и професионална ангажираност с нея, както и безспорни умения за научно-изследователска работа. Вярвам, че тя ще бъде продължена с реализацията на бъдещите идеи, породили се още в хода на написването на научните ѝ трудове.

Представените научни трудове са оригинални научни разработки. Депозиранията документация, включително и забелязаните цитирания са изрядни и отговарящи на всички критерии по смисъла на процедурата за провеждане на настоящия конкурс. Информацията от автобиографията на Ваня Христова свидетелства за един поетанно и достойно вървян път за професионална реализация в областта на психологията.

5. Критични забележки и препоръки

Препоръчвам на доц. д-р Ваня Христова да продължава да развива притежавания научно-изследователски потенциал и да публикува в международни издания, включени в световните бази данни. Считам, че опитът ѝ като изследовател и практик може да бъде споделен и в ползени за студентите научни пособия.

6. Лични впечатления

Повече от очевидно е, че доцент Христова демонстрира устойчив интерес главно към злободневните и отворени за решения проблеми на педагогическата и възрастовата психология, генерирани от работата с деца и възрастни и психосоциалната подкрепа и подпомагането на семействата. Констатирам, че цялостната научна продукция, предоставена за оценка, представлява адекватна теоретична база на професионалните изяви и практически занимания в досегашната реализация на доц. Ваня Христова. Считам, че в значителна степен тя отговаря на един от най-важните критерии за съвременно качествено преподаване, а именно – постигнато единство между теоретичните конструкции и изследователски факти. Това постижение определям за съществен **принос** на нейната научно-изследователска и преподавателска реализация към настоящия момент.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от Ваня Христова **отговарят на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ВСУ „Черноризец Храбър“.

Кандидатът в конкурса **е** представил **значителен** брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при заемане на академичната длъжност „Доцент“. В научните трудове на доцент Ваня Христова има оригинални научни и приложни приноси, които са получили научно признание.

Теоретичните ѝ разработки имат практическа приложимост като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. Научната и преподавателската квалификация на доц. д-р Ваня Христова **е несъмнена**.

Постигнатите от доц. д-р Ваня Христова резултати в учебната и научно-изследователската дейност, **напълно** съответстват на минималните национални и допълнителните изисквания .

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове и анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да изразя своята **положителна** оценка и да препоръчам на Научното жури на **доц. д-р Ваня Господинова Христава да бъде избрана на академичната длъжност ПРОФЕСОР** във ВСУ „Черноризец Храбър“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни, професионално направление 3.2. Психология (Възрастова и педагогическа психология /възрастни и ситуационни кризи/).

15.07.2024 г.

Изготвил становището:

(подпис)

проф. д-р Велислава Чавдарова